

САДРЖАЈ

ПУШКИНСКИ ДОМ (превела Лидија Суботин)

Шта да се ради? (<i>Пролог</i>)	7
Први део. ОЧЕВИ И ДЕЦА	13
Отац.	15
Посебно о Дикенсу	34
Отац (наставак)	40
Очев отац.	51
Очев отац (наставак)	67
Верзија и варијанта	93
Наследник (Дежурни)	111
Додатак. Две прозе.	123
Други део. ЈУНАК НАШИХ ДАНА.	137
Фаина.	142
Фаталиста (Фаина – наставак)	177
Албина.	182
Љубаша	199
Мит о Митишатјеву	204
Верзија и варијанта.	220
Госпођа Бонасје (Дежурна)	232
Додатак. Професија јунака	239
Трећи део и епилог. ЈАДНИ ЈАХАЧ	265
Дежурни (Наследник – наставак)	270
Злодуси невидљиви обичним оком	289

Маскарада	305
Двобој	311
Пуцањ (Епилог)	339
Верзија и варијанта (Епилог)	346
Јутро разоткривања и Људи од бронзе (Епилог)	355
<i>Додатак. Ахил и корњача</i>	368

КОМЕНТАРИ

(превео Зорислав Паунковић)

Е. Хапенен: РОМАН-УТВАРА 1964–1977	471
Белешка о писцу	517

А биће, ето, да ни нас неће бити.

Пушкин, 1830.
(пројект епиграма
уз „Бјелкинове приповетке“)

*Име Пушкинског дома
У Академији наука!
Звук близак и познат
Срцу присан звук!*

Блок, 1921.

ШТА ДА СЕ РАДИ?

(Пролог или поглавље написано касније)

Изјутра 11. јула 1856. године послуга једног великог петербуршког хотела у близини Московске железничке станице била је у недоумици, делимично чак и узнемирена.

Н. Т. Чернишевски, 1863.

Негде поткрај романа већ смо покушавали да опишемо онај чисти прозор, онај ледени небески поглед који је седмог новембра посматрао нетремице и не трепћући гомиле изашле на улице... Тада је већ изгледало да та ведрина није случајна, да је она скоро изнуђена специјалним авионима, и још није случајна ни у смислу да ће ускоро бити скупо плаћена.

И стварно, јутро осмог новембра 196... године више је него потврђивало такво предвиђање. Оно се надвило над изумрлим градом и аморфно подбуло као тешки језици старих петербуршких кућа, као да су те куће биле насликане разводњеним мастилом које је бледело са свитањем. И док је јутро довршавало ово писмо, што је Петар једном давно адресирао „у инат надменом суседу“, а сада више није никоме адресирано, и никог ни због чега не прекорева, ништа не тражи – на град је пао ветар. Он је пао у тако танком слоју и одгоре, као да се скотрљао низ неку гипку небеску кривину, залетевши се необично и лако и приземљивши се додиром. Пао је као онај авион, кад се налетео до миле воље... Као да је тај авион нарастао, набубрио летећи јуче, прождерао све птице, упио у себе остале ескадриле и, отежао у металу и у боји неба, треснуо на земљу, још покушавајући да маневрише и да атерира, срушио се приликом

додира. На град се спустио једнолични ветар боје авиона. Дечија реч „Гастело“ – име је ветру.

Додирнуо је градске улице, као писту, још је подскочио приликом судара негде на Стрелки Васиљевског острва и даље је полетео силовито и бешумно између овлажених кућа, право по маршрути синоћне демонстрације. Проверивши на тај начин безљуђе и празнину, упао је на парадни трг и дохвативши у лету плитку и широку бару, из залета је плуснуо њоме о зид – играчку јучерашњих трибина, па, задовољан добијеним звуком, улетео на револуционарну капију и, поново се одвојивши од земље, полетео у широком замаху нагло горе, горе... И да је то био филм, онда би га преко празног трга, једног од највећих у Европи, још сустизала јучерашња изгубљена дечија лоптица коначно расквашена, напукла, као да показује наличје живота: свој тајни и жалосни састав од струготине... А ветар је раширио крила, винувши се и тријумфујући, високо изнад града кренуо је натраг и брзо јурнуо ка слободи, како би поново планирао према граду, негде на Стрелки направивши тако петљу Нестерова...

Тако је пеглао град, а његовим трагом преко бара јурила је тешка експресна киша – по тако познатим проспектима и кејовима, по надошлој студеној Неви са сусретним мрешкањем флека супротних токова и раздвојених мостова; после имамо на уму како је поред обала љуљао мршаве шлепове и понеки сплав са набијачем шипова. Сплав је додиривао непобијене балване, чупајући расквашену дрвењачу; на супротној страни је била кућа која нас је занимала, омањи дворач – данас научна установа; у тој кући на трећем спрату лупкао је отворени и разбијени прозор, и тамо су лако улетали киша и ветар...

Улетео је у омању салу и јурио свугде по патосу разбацане листове рукописа куцане на машини – неколико страница се залепило за бару испод прозора. А и сав изглед ове (судећи према застакљеним фотографијама и текстовима окаченим по зидовима и према застакљеним столовима и расклопљеним књигама у њима) музејске изложбене сале стварао је слику несхватљивог разарања. Столови су били помакнути са својих геометријом одређених, правилних места и стајали су овде – онде, без реда, један је чак био

оборен ногама нагоре, усред просуте срче; орман је лежао ничице, раскрыених вратанаца, а поред њега, на просутим страницама, беживотно савивши под себе леву руку, лежао је човек. Тело.

На изглед је имао тридесетак, само ако може да се каже „на изглед“, јер је његов изглед био ужасан. Блед као биће, испод камена – бела трава... У замршеној сивој коси и на слепоочници спекла се крв, а у углу усана се ухватила плесан. У десној руци стегнут старински пиштољ, какав се данас може видети само у музеју. Други пиштољ, двоцевка с једним спуштеним и другим упереним нишаном, био је бачен подаље, можда два метра, при чему је у цев из које је пуцано био стављен опушак цигарете „север“.

Не умем да објасним зашто је ова смрт изазивала у мени смех... Шта чинити? Кога обавестити?

Нови удар ветра снажно је залупио прозор, оштар комадић стакла откинуо се и забио у прозорску даску осувши се ситнуријом у бару испод прозора. Учинивши то, ветар је прохујао кејом. За њега то није био ни озбиљан, па чак ни значајан поступак. Хитао је да и даље удара заставе и пешеве.

Љуља пристаништа речних трамваја, дереглије што су се тог рашчупаног и мртвог јутра једине мувале око легендарне крстарице, која је тихо уздисала на својој притки.

Много смо више испричали овде о времену него о занимљивом догађају, јер ће нам оно убудуће испунити многе странице, а време нам је нарочито важно и одиграће своју улогу у приповедању, ако ни због чега другог, а оно и због тога што с радња одиграва у Лењинграду...

Ветар је јурио даље као лопов, и његова пелерина се вијорила.

(Курзив је мој – А. Б.)

Склони смо да у овој причи, под сводовима Пушкинског дома, следимо светле музејске традиције, не стрепећи од прозивки и понављања – напротив, поздрављајући их на сваки начин, па чак и када се радујемо нашој унутрашњој несамосталности. Јер и она је такорећи „у кључу“, и може бити протумачена у смислу тих појава,

што нам је овде и послужило као тема и материјал – наиме: појаве које уопште у стварности и нису постојале. Тако да потреба коришћења чак и амбалаже створене пре нас – ни њу, такође, нисмо ми створили, као да смо сами себе повредили, служи нашем циљу.

Ми, дакле, изнова стварамо савремено непостојање јунака, тај неухватљиви етар који сада скоро да одговара тајни материје, тајни на коју су наишле савремене природне науке: кад се материја дроби, рашичлањава и своди на све елементарније честице, изненада и потпуно престаје да постоји због покушаја да се даље подели честица, талас, квант – и ово и друго и треће, и ништа од њих, и не све троје заједно... и излази ка површину бакина драга реч „етар“, скоро нас подсећајући на то да је и пре нас таква тајна била позната, само с том разликом да нико у њу није ударао с тупим чуђењем оних који сматрају да се свет може спознати – већ су сматрали да је то тајна, и тако су је схватили.

И ми разливамо овај непостојећи етар у несачуване бакине бочице, чудећи се што је у оно време свака есенција имала одговарајућу форму; ми са задовољством перемо реч „флакон“¹ у млакој води, дивећи се идеји брушења, док из ње блесне, сапуњасто и кристално, зрак детињства и док не осветли веселожућкасти столњак, хеклан – у нечијем далеком и незамисливом ручном раду детињства, капи од аниса и термометар са старинском бојом живе, непромењеном све до сада само због оданости таблици елемената и хемијске оданости... И овај шарени зрак ће обасјати нечији танак умотани врат, мамин пољубац у теме и велики роман „Три мускетара“.

И како се чудимо изненадној, тако неуобичајеној старости и вољењу властитих покрета, што тајанствено прекида и зауставља нашу таштину коју нам сугеришу само форма и брушење тих бочица...

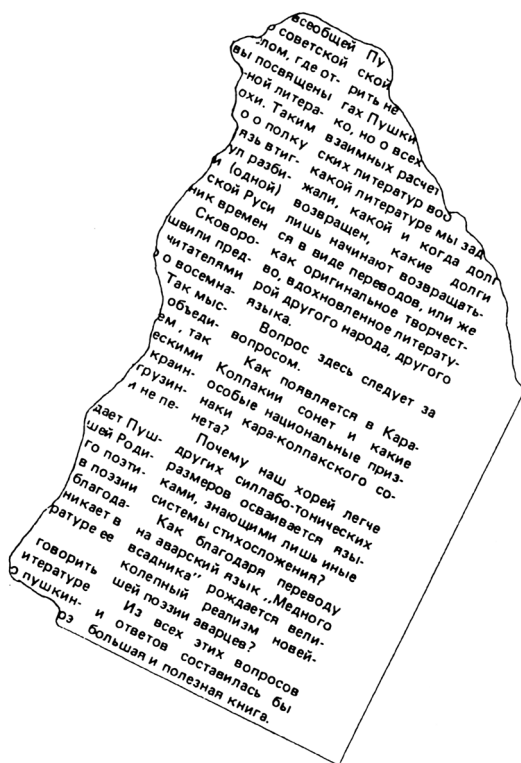
Роман – музеј...

И, у исто време, покушаћемо да пишемо тако да и комадић новина, ако већ није кренуо путем своје намене, може да буде убачен

¹ Бочица – прим. прев.

у сваку тачку романа, и да то служи као природни наставак и да ни у ком случају не поремети приповедање.

Да бисмо могли, ставивши роман на страну, да читамо старе и нове новине и да сматрамо да оно што се сада дешава у новинама, па према томе донекле и у свету уопште – дешава се за време трајања романа и обрнуто, одложивши новине и вративши се роману, да имамо утисак како његово читање није ни прекинуто, и још једном сте прочитали неке ситне детаље ауторових намера.

Уздајући се у такав ефекат, рачунајући на неизбежну сарадњу и коауторство времена и средине, ми много тога, изгледа, нећемо исписивати детаљно и подробно, сматрајући да су све те ствари узајамно познате, из ауторовог и читаочевог искуства.